

DOS DELS TRES HAN MORT des que me'n vaig anar d'Oxford, i això em fa pensar, supersticiosament, que potser van esperar que jo hi arribés i hi consumís el meu temps per donar-me l'ocasió de conèixer-los i perquè ara en pugui parlar. Per tant, és possible que —sempre supersticiosament— estigui obligat a parlar-ne. No van morir fins que els vaig deixar de tractar. Si hagués continuat en les seves vides i a Oxford (en les seves vides quotidianament), potser encara foren vius. Aquest pensament no és sols supersticiós, també és vanitós. Però per parlar-ne també haig de parlar de mi, així com de la meua estada a la ciutat d'Oxford. Encara que el qui parla no sigui el mateix que hi va ser. Ho sembla, però no és el mateix. Si a mi mateix m'anomeno *jo*, o si utilitzo un nom que m'ha

acompanyat sempre des que vaig néixer i pel qual alguns em recordaran, o si explico coses que coincideixen amb coses que d'altres m'atribuirien, o si anomeno *casa meva* la casa que abans i després van ocupar d'altres però on vaig viure durant dos anys, és només perquè m'estimo més parlar en primera persona, i no pas perquè cregui que n'hi ha prou amb la facultat de la memòria perquè algú continuï sent el mateix en diferents temps i en diferents espais. El qui aquí explica el que va veure i el que li va passar no és el qui ho va veure i a qui li ho va passar, ni n'és tampoc el perllongament, ni l'ombra, ni l'hereu, ni l'usurpador.

La meva casa tenia tres pisos i era piramidal i jo hi passava molt de temps, atès que les meves obligacions a la ciutat d'Oxford eren pràcticament nul·les o inexistentes. De fet Oxford és, sens dubte, una de les ciutats del món on menys es treballa, i hi resulta molt més decisiu el fet de ser-hi que el de fer o fins i tot el d'actuar. Ser allà requereix tanta concentració i tanta paciència, i tant d'esforç per lluitar contra la natural letargia de l'esperit, que seria una exigència desproporcionada pretendre que, a més, els seus habitants es mostressin actius, sobretot en públic, malgrat que alguns col·legues acostumaven a desplaçar-se sempre corrents per donar així la impressió d'ofec perpetu i d'extrema ocupació en els intervals entre classe i classe, les quals, això no obstant, havien transcorregut o havien de transcórrer en l'assossec i la despreocupació més

absoluts, com a part que formen del fet d'estar i no del de fer i ni tan sols del d'actuar. Així era Cromer-Blake i així era l'Inquisidor, també anomenat l'Escorxador i l'Esbudellador i que en realitat es deia Alec Dewar.

Però el qui negava qualssevol simulacres d'agitació i donava cos i verb a l'estatisme o l'estabilitat del lloc era Will, el vell porter de l'edifici (la Institutio Tayloriana, anomenat amb pompa i llatí) on jo solia treballar amb assossec i despreocupació. Mai no he vist una mirada tan neta (per descomptat no pas a la meua ciutat, Madrid, on *no existeixen* les mirades netes) com la d'aquell home de gairebé noranta anys, menut i polit, vestit invariablement amb una mena de granota blava, i a qui se li permetia de romandre molts matins a l'interior d'una garita amb vidres i dir bon dia als professors a mesura que entraven. Will no sabia literalment el dia en què vivia i, així, sense que ningú pogués predir la data que havia triat i menys encara què la predeterminava, cada matí se'l passava en un any diferent, i viatjava en el temps endavant o endar-rere segons volgués o, més ben dit, sense voler-ho. Hi havia dies en què, més que creure que hi era, hi era de debò en el 1947, o el 1914, o el 1935, o el 1960, o el 1926, o en qualsevol any de la seva llarguíssima vida. De vegades es podia intuir si Will s'havia instal·lat en un any dolent perquè mostrava una lleugera expressió temerosa (era un ésser massa pur perquè hi cabés cap preocupació, mancat absolutament de la

visió de futur que s'associa sempre a aquest sentiment) que, tanmateix, mai no arribava a entenebrir-li la mirada confiada i ufana. Es podia sospitar que un matí del 1940 estava per a ell dominat per la por als bombardeigs de la nit abans o de la propera, i que un matí del 1916 l'hauria trobat abatut per les males notícies que procedien de l'ofensiva del Somme, i que un altre del 1930 l'havia despertat sense ni un penic a la butxaca i amb els ulls temptejants i tímids com el qui ha de demanar un préstec i encara no ha decidit a qui. Altres dies el més que lleuger apaivagament del seu immens somriure o de la lluentor de la seva mirada tan afectuosa era del tot indesxifrabable —ni tan sols objecte de fabulació— perquè sens dubte n'eren la causa els pesars i les amargors de la seva vida personal, que mai no hauria interessat a cap alumne ni a cap professor. En aquest continu viatjar al llarg de la seva existència, gairebé tot era insondable per als altres (així com ara els retrats de segles passats o una fotografia feta abans d'ahir). Com podíem saber en quina aflictiva jornada dels seus nombrosos dies es trobava Will en veure'l saludar amb tan sols un mig somriure en lloc del gest entusiasta de les dates jovials o fins i tot neutres? Com es podia saber quin tram melangiós de l'inacabable trajecte recorria quan no aixecava la mà amb posat infantil mentre deia bon dia? Aquella mà alçada verticalment que et feia sentir el convenciment que en aquella ciutat inhòspita hi havia algú que s'alegrava de debò

de veure't, encara que aquest algú no sabés qui eres, o, més ben dit, que cada matí et veiés com algú diferent del del dia abans. Tan sols en una ocasió vaig saber, gràcies a Cromer-Blake, en quin moment exacte de la seva vida sense ensurts, passada tantes hores darrere els vidres de la garita, es trobava Will. Cromer-Blake es va esperar a la porta de l'edifici que jo arribés i em va dir:

—Digues alguna cosa a Will, uns mots de consol. Sembla que avui viu el dia del 1962 en què la seva dona va morir, li dolria molt que algú de nosaltres, en passar, no mostrés que se n'ha assabentat. Està molt trist, però el seu natural bon humor li permet gaudir del protagonisme d'avui, fins al punt de no perdre del tot el somriure. Així que, en certa manera, també està encantat. —I, ja sense mirar-me, mentre acarona-va el seu cabell prematurament emblanquit, Cromer-Blake afegí—: Esperem que no li agafi per quedar-se diàriament en aquesta data: hauríem de creuar el llindar cada matí amb un condol als llavis.

Will duia una corbata negra sobre la camisa blanca sota la granota blava, i els seus ulls claríssims semblaven encara més transparents i líquids del que acostumaven, potser per l'efecte d'una nit passada per llàgrimes i per veure morir. Em vaig atansar a la porta de la garita, que era oberta, i li vaig posar la mà a l'espatlla. Li vaig notar els ossos. No sabia ben bé què dir.

—Bon dia, Will, encara que per a vostè no sigui gaire bo. Ho acabo de saber i em sap molt de greu, de debò, què li podria dir?

Will somrigué plàcidament i se li il·luminà un cop més el rostre rosat, tan rosat que semblava lluent. Va posar la mà sobre la meua i em va donar uns copets d'esma com si fos ell qui em consolava. Cromer-Blake, amb la toga a l'espatlla, ens observava (Cromer-Blake sempre duia la toga a l'espatlla i sempre observava).

—Gràcies, Mr. Trevor. És ben veritat això que ha dit, els dies no em poden anar pitjor. Va morir ahir a la nit, sap?, a la matinada. Feia temps que estava malalta, però no semblava que tant. Aquesta matinada m'he despertat i s'estava morint. Va morir de seguida, sense cap avís, de cop, potser no em volia despertar. Li vaig dir que s'esperés, però no va poder. Ni temps d'aixecar-me no vaig tenir. —Will es va interrompre un moment i va preguntar—: M'escau bé la corbata, Mr. Trevor? No acostumo a dur-ne. —Després va somriure i va afegir—: Però va tenir una vida bona, o així ho crec, i tampoc no va ser curta. Cal que sàpiga que ella tenia cinc anys més que jo. Me'n portava cinc, no em fa res dir-ho ara. Ara seré més vell, potser. Continuaré fent anys i potser seré més vell del que ella ho va ser mai. —Es va tocar la corbata amb inseguretat—. I

a més: tot i que sigui un dia dolent per a mi, no hi ha cap raó perquè no li'n desitgi un de bo. Bon dia, Mr. Trevor.

La mà no se li va alçar de la meva mà —des de la seva espatlla— tan àeria com altres vegades, però la va alçar, amb la seva vertical salutació.

Aquell matí érem al 1962 i és per això que jo era Mr. Trevor. Si Will estigués als anys trenta, jo hauria estat el doctor Nott, i si hagués estat als cinquanta, aleshores m'hauria vist com a Mr. Renner. Durant la guerra del 14 em convertia en el doctor Ashmore-Jones, als anys vint era Mr. Brome, als quaranta el doctor Myer i als setanta i vuitanta el doctor Magill, i aquesta era l'única manera de saber vers quina època s'havia inclinat i dirigit Will, el viatger del temps, cada matí. Per a ell jo era cada dia un membre de la facultat que pertanyia al passat, tot i que era el mateix en cada un dels períodes que quotidianament el seu esperit triava perquè habités en ell. Mai no s'equivocava. En mi, i als seus ulls purs i intemporals, revivien el seu propi passat rutinari aquells doctor Magill, i doctor Myer, i Mr. Brome, i doctor Ashmore-Jones, i Mr. Renner, i doctor Nott, i Mr. Trevor, alguns d'ells ja morts i d'altres jubilats, d'altres simplement traslladats o desapareguts sense que quedi d'ells un record que no sigui el seu nom, o potser expulsats de la universitat per alguna relliscada greu de la qual el pobre Will, dins de la garita eterna, mai no hauria tingut la més mínima notícia.

I estranyament també visqué en mi, algun que altre matí, un tal Mr. Branshaw, de qui ningú no tenia memòria ni sabia res, la qual cosa —cada matí quan sentia que em deien així: Bon dia, Mr. Branshaw— em feia rumiar sobre si la capacitat de Will per desplaçar-se en el temps no abastava també el futur (potser el més immediat, aquell que cobrés el que li quedava de vida) i si, instal·lat als anys noranta, no estava saludant algú que encara no havia arribat a Oxford i que, potser, es trobés on es trobés, ignorava encara que li tocaria viure en una ciutat inhòspita i conservada en almívar, com la va anomenar un dels meus predecessors fa temps. Algú a qui Will tampoc no reconeixeria amb els seus ulls somiadors i diàfans i a qui potser cridés pel meu nom, mai pronunciat davant meu, quan el saludés amb la mà festiva a l'entrada de la Tayloriana.

COM JA HE DIT, les meves obligacions a la ciutat d'Oxford eren mínimes, cosa que sovint em feia sentir-me com un personatge decoratiu. En ser conscient, però, que la meva sola presència podia difícilment decorar res de res, em venia bé de tant en tant posar-me la toga negra (preceptiva ja només en comptades ocasions) amb el principal objectiu de complaure els nombrosos turistes amb els qui solia creuar-me en el trajecte des de la meva casa piramidal fins a la Tayloriana, i el secundari, de sentir-me disfressat i una mica més justificat en la meva qualitat d'adorn. Així, disfressat, arribava per tant de vegades a l'aula on impartia les meves escasses classes o conferències a diversos grups d'estudiants, tots d'una respectuositat excessiva i més indiferència encara. Per edat jo era més a

prop d'ells que de la majoria dels membres de la congregació (com s'anomena el conjunt dels *dons* o professors de la universitat, seguint la forta tradició clerical del lloc), però n'hi havia prou que m'estigués nerviosament encimbellat dalt d'una tarima les poques hores en què establia contacte visual amb ells perquè el distanciament entre els alumnes i jo fos gairebé monàrquic. Jo era a dalt i ells a baix, jo tenia un formós faristol i ells uns pupitres vulgars plens d'incisions, jo guarnit amb la llarga toga negra (amb les cintes de Cambridge i no les d'Oxford, per cert, per a més reserva) i ells no en duïen, i això ja era prou motiu no només perquè no discutissin les meves tendencioses afirmacions, sinó perquè ni tan sols em fessin preguntes quan perorava sobre l'ombriva literatura espanyola de la postguerra durant una hora que se'm feia tan inacabable com ho fou la mateixa postguerra per als seus literats (per als antirègim, ben pocs).

En canvi, els estudiants sí que en feien, de preguntes, a les classes de traducció que els donava acompanyat alternativament pels meus col·legues anglesos. Els textos que aquests últims triaven per a les esmentades classes (amb un nom tan extravagant que de moment prefereixo eludir per no crear un enigma gratuït i certament menor) eren tan rebuscats o costumistes que freqüentment havia d'improvisar definicions espúries per a paraules rànies o hermètiques que en ma vida no havia vist o sentit i que per descomptat els estudiants no

tornarien a veure o sentir en les seves. Paraules presumptuoses i memorables (concebudes sens dubte per cervells malalts), entre les quals recordo amb particular entusiasme *praseodimio*, *jarampero*, *guadameco* i *engibacaire* (no he reeixit tampoc a oblidar *briaga*, en un passatge vinater d'allò més elegant). Tot i el risc de quedar com a neci ara que les he traduïdes a l'anglès i sé perfectament el que signifiquen, confesso que aleshores en desconeixia completament l'existència. El meu paper en aquelles classes era més aventurat que no pas en les conferències, ja que consistia a fer de gramàtica i diccionari parlants, amb el consegüent desgast per als meus reflexos. Les consultes més àrdues eren les etimològiques, però ben aviat, i esperonat per la impaciència i el desig d'agradar, no vaig tenir manies per anar inventant etimologies delirants a mesura de les necessitats i per sortir-me'n, confiant que cap alumne ni el col·lega de torn que m'acompanyava tindrien prou curiositat per comprovar més tard la veracitat de les meves respostes. (I en el cas que en tinguessin, estava convençut que també tindrien la suficient compassió per no tirar-me el disbarat a la cara just l'endemà.) Així, davant de paraules que al meu parer semblaven tan malintencionades i absurdes com ara quin era l'origen de la paraula *papirotazo*, no em feia res d'oferir-los respostes més absurdes encara i més malintencionades.

—*Papirotazo*, en efecte. Aquesta mena de cop propinat amb el dit índex s'anomena així perquè era la manera com

es colpejaven els papirs que a començaments del segle XX es van trobar a Egipte per provar-ne la resistència i poder així determinar-ne l'antiguitat.

I en veure que ningú reaccionava violentament i que ni els passava pel cap d'argüir que amb un sol *papirotazo* qualsevol paper dinàstic s'hauria convertit en confeti, sinó que els alumnes en prenen nota i el col·lega anglès —atordit sens dubte per la grollera sonoritat de la paraula i potser embriagat per la sobtada visió d'un Egipte napoleònic— aprovava la meua explicació (“¿Ho han sentit bé? *Papirotazo* ve de la paraula *papir*: pa-pir, *pa-pi-ro-ta-zo*”), encara em quedava valor per insistir-hi i completar la falsedat amb una nota erudita:

—És, doncs, una paraula bastant recent, assimilada a la més antiga *capirotazo*, que és com també s'anomena aquell cop dolorós i vexatori —i feia una pausa tot il·lustrant el vocable amb un *papirotazo* a l'aire—, perquè era el mateix cop que se solia propinar als penitents encaputxats a les processons de Setmana Santa, a la punta de les caputxes o *capirotas*, per humiliar-los.

I el meu col·lega sempre ho aprovava (“¿Ho han sentit bé? *Ca-pi-ro-te*, *ca-pi-ro-ta-zo*”). La delectació amb què alguns dels professors britànics proferien paraules desgavellades en espanyol no em deixava de commoure i les que més els complaiïen eren les de quatre o més síl·labes. Recordo que l'Escorxador en gaudia tant que fins i tot oblidava les maneres

i, aixecant una cama —la canyella blanquíssima descoberta per mor d'uns mitjons massa curts i uns sabatots voraços—, la recolzava amb despreocupació i no mancat de gràcia sobre un pupitre buit i la balancejava al compàs d'aquell seu sil·labeig eufòric (“*Ve-ri-cue-to, ve-ri-cue-to. Mo-fle-tu-do, mo-fle-tu-do*”). En realitat, vaig haver de suposar, més tard, que els aplaudiments dels meus col·legues a les meves imaginàries etimologies eren la conseqüència de la seva excel·lent educació, sentit de la solidaritat i sentit de la diversió. A Oxford mai ningú diu res ben clar i net (la franquesa esdevindria la falta més imperdonable, així com la més desconcertant), però així ho vaig comprendre quan, en acomiadar-me de Dewar l'Inquisidor passats els dos anys de la meva estada allà, em digué entre altres pompositats:

—Trobaré a faltar els teus fantàstics coneixements etimològics. Sempre em sorprenien extraordinàriament. Recordo encara el meu esbalaïment quan vas explicar que la paraula *papirotazo* venia de *pap*, perquè designava un cop a la papada del contrari: vaig quedar bocabadat. —S'aturà un instant per assaborir la meva confusió. Va fer espetegar la llengua contra el paladar i va afegir—: L'etimologia és una ciència apassionant, llàstima que als estudiants, pobres xicots mancats de discerniment, se'ls oblidi el noranta-cinc per cent de les meravelles que ens senten dir, i que les nostres brillants troballes tan sols els enlluernin uns minuts, més o menys fins

al final de la classe. Però jo sí que ho recordaré: *pa-pa-da*, *pa-pi-ro-ta-zo* —i flexionà una mica la cama—. Qui ho hagués dit. És fantàstic.

Crec que vaig enrogir considerablement i, tan bon punt vaig poder, vaig córrer cap a la biblioteca per consultar el diccionari i descobrir que, en efecte, la famosa paraula *pa-pirotazo* procedia del pap en què antany es rebia aquell cop ignominiós. Mai no m'havia sentit tan impostor, però també vaig sentir en part més tranquil·litzada la meva consciència en jutjar que les meves dements etimologies no eren disbarats o inversemblances més greus que les de debò. Almenys aquesta em semblava tan estrafolària com la que jo havia improvisat. I en tot cas, com havia assenyalat l'Esbudellador, aquesta mena de coneixements ornamentals duraven uns minuts, bé fossin falsos, autèntics o semiverídics. De vegades el vertader saber resulta indiferent, i llavors, es pot inventar.